

1939, L'OCUPACIÓ FRANQUISTA DE CATALUNYA

1939, FRANCOIST OCCUPATION OF CATALONIA

Pelai Pagès i Blanch
Departament Història Contemporània.
Facultat de Filosofia i de Geografia i Història.
Universitat de Barcelona. c/ Montalegre, 6. 08001. Barcelona.
p.pages@ub.edu

Rebut: 20/05/2009
Acceptat: 30/06/2011

Resum

El present article reproduïx l'informe d'un autor anònim sobre la situació política, econòmica i social que vivia Catalunya durant els primers mesos de l'ocupació franquista, concretament el juny de 1939. Especialment significatives són les informacions que ofereix sobre la repressió que estava sofrint la societat catalana.

Paraules clau: Ocupació franquista, repressió, Catalunya.

Abstract

This article reproduces the report of an anonymous author on the political, economic and social situation of Catalonia during the first months on the Franco occupation, specifically in June of 1939. Of special significance is the information relative to the repression suffered by the Catalan society.

Keywords : *Franco occupation, repression, Catalonia.*

SUMARI: Els primers mesos d'ocupació franquista; L'entrada dels feixistes a Barcelona; "El Cristianismo y los asesinos", per José Pla.

Els primers mesos d'ocupació franquista

El mes de juny de 1939 feia ja quatre mesos que Catalunya havia estat ocupada per l'exèrcit de Franco i escassament en feia dos des de la fi de la guerra civil. Barcelona, la capital catalana, caigué en mans del règim el dia 26 de gener; tan bon punt es posà en evidència la impossibilitat de dur a terme una defensa numantina de la ciutat –l'ocupació es produí sense trobar-hi resistència–, la pèrdua de Catalunya per part de la República fou ja irreversible, com irreversible va acabar essent també la derrota republicana.

Setanta-dos anys després d'aquella derrota que va marcar de manera decisiva la història posterior del conjunt de pobles de l'estat espanyol i que va significar la perpetuació de la dictadura franquista durant gairebé quatre dècades, resulta rellevant donar a conèixer un document que se centra en la situació que estaven vivint Barcelona i Catalunya sis mesos després de l'ocupació. Es tracta d'un document anònim i mecanografiat que es conserva a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, a Poblet, i que fa un repàs exhaustiu i ampli sobre tots aquells aspectes que configuraven la realitat catalana immediatament després de l'ocupació de l'exèrcit franquista.

Sorpren, en primera instància, la quantitat d'informació transmesa i la preparació de la persona que emet l'informe. Indubtablement, es tracta d'una persona que no només tenia un bon nivell de coneixements sobre la realitat catalana del moment, sinó també prou contactes i fonts d'informació com per aconseguir dades molt complertes sobre el conjunt d'aspectes que estaven configurant

la vida política, social i econòmica de Catalunya. Una personalitat, ens atrevim a aventurar, que si va romandre a Catalunya –de fet, per les informacions que aporta, sembla indubtable– fou pel seu caràcter eminentment conservador, en la perspectiva d'un catalanisme moderat, crític amb el règim republicà de l'etapa bèl·lica, però que de seguida ho va ser també amb el nou estat de coses imposat pel franquisme.

Amb voluntat d'exhaustivitat i amb una narrativa que volia ser clara i contundent, l'informant inicia el seu text amb l'"entrada dels feixistes a Barcelona" tot posant de manifest tant la "passejada militar" que constituí l'ocupació com els disbarats que cometeren bàsicament les tropes mores en alguns barris de la ciutat. Després de fer una referència molt general a la situació militar en què va quedar Catalunya un cop completada l'ocupació, a la precarietat econòmica que vivia el país després de l'anul·lació de la moneda republicana i a l'expansió que va experimentar la Falange com a partit únic, el document se centra especialment en la repressió que el franquisme estava duent a terme a Catalunya. Es tracta d'una de les parts més interessants i al mateix temps més exhaustives de l'informe, ja que repassa amb detall tots els aspectes referits a la repressió: les delacions, els afusellaments, els consells de guerra i els sumaríssims, la posada en funcionament dels Tribunals de Responsabilitats Polítiques i la situació als camps de concentració i a les presons. Tot plegat amb l'objectiu de posar en evidència la voluntat d'"eliminar els obstacles per a l'estabilització del nou Estat". El diagnòstic que fa l'autor sobre la situació repressiva és que la intensitat d'aquesta agafà per

sorpresa i indignà fins i tot als sectors més conservadors de la societat catalana, que simplement aspiraven a un retorn a la situació d'“ordre” anterior a 1936.

Sobre la situació econòmica que vivia Catalunya els primers mesos de la postguerra, l'autor de l'informe tampoc en tenia gaires dubtes: la manca de recursos financers – un cop anul·lada la moneda republicana–, la impossibilitat de disposar de divises i de recórrer a les importacions situava la indústria catalana en una situació de marasme complet. Mentre la situació social anava de mal borràs –amb una inflació galopant i uns sous al nivell de 1936– i l'estraperlo estava a l'ordre del dia, l'“Auxilio Social” havia de satisfer la gana d'una població creixent a la qual subministrava diàriament un plat de sopa, una mica de pa i una sardina. Per la seva banda, els franquistes catalans –com ara Pere Gual Villalbí o Josep Mª Tallada– preconitzaven des de la premsa una política autàrquica i intervencionista en el terreny econòmic per part del govern. La situació de l'economia en general –amb moltes infraestructures del transport encara destruïdes per la guerra– fa afirmar a l'autor de l'informe que “el problema econòmic és el més greu que té plantejat Franco i la incertesa més absoluta regna sobre el seu descabdellament ulterior”.

Juntament amb la denúncia sobre la situació de l'economia catalana, el document planteja l'ofensiva que el règim franquista estava portant a terme amb l'objectiu de deballestar la capacitat econòmica de Catalunya. Amb una política planificada, lluny d'afavorir la reconstrucció industrial de Catalunya, el règim intervenia els estocs productius per vendre'ls sense condicions fora de Catalunya, mentre

es venien màquines i fàbriques senceres. Fins a tal punt s'havia degradat la situació –només treballava el 20% de la població activa– que la burgesia catalana havia elaborat un front econòmic per evitar que l'ofensiva prosperés.

En l'ordre polític, a Catalunya, com a la resta de l'estat, l'hegemonia del partit únic –la “Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista”– és absoluta i indiscutible, per bé que l'informe assenyalava l'heterogeneïtat dels membres que hi convivien i que sovint generaven conflictes i contradiccions, sobretot entre falangistes i carlistes. El predomini del sector falangista –la parafernàlia feixistitzant del partit–, la seva organització jeràrquica i sobretot la tendència a l'adoctrinament i a la formació de la joventut són altres elements que es destaquen de manera preocupant, fins al punt que l'autor ressalta la seva preocupació escrivint en majúscules: “cal evitar en tot el possible que puguin formar una generació d'imbècils”.

En aquest punt introdueix les vinculacions entre el feixisme i l'Església a fi de diferenciar l'actitud de la clerecia rural –que havia intentat atenuar la repressió– de la de les dignitats eclesiàstiques extraordinàriament compenetrades amb el règim i el partit únic. Aquesta compenetració es concretava en tot un seguit d'actes rituals i cerimònies públiques típicament medievals. L'informe no s'està de denunciar l'actitud que algunes persones –cita concretament l'escriptor Josep Pla i un article seu, que hem reproduït a l'Annex– han mantingut en contra del catolicisme europeu i democràtic.

En relació a les vinculacions internacionals del règim franquista, existeixen pocs dubtes

respecte les complicitats amb la Itàlia feixista i l'Alemanya nazi, la primera més aparatosa però la segona més hàbil i eficient sobretot des d'un punt de vista econòmic. Mentrestant, les relacions amb Anglaterra i França no podien ser més dolentes, entre d'altres raons perquè el projecte de reconstruir l'imperi espanyol –present entre els objectius immediats del nou règim– passava per l'ensorrament dels imperis anglès i francès. L'informe posa especial èmfasi en les constants crítiques a què són sotmesos els francesos i la pròpia França de la mà de nombrosos dirigents franquistes durant els contenciosos derivats de la guerra –com el tema de l'or espanyol a Mont-de-Marsan–; també es remarca la insistència dels franquistes en recordar que, davant la catòlica Espanya, França seguia essent la pàtria del liberalisme i el lliure pensament.

En el marc d'unes relacions internacionals tan tenses com les que s'estaven vivint a començaments de l'estiu de 1939, l'informe no s'està de destacar el pànic generalitzat existent davant d'un imminent conflicte bèl·lic internacional en la mesura en què totes evidències assenyalaven la inevitable participació espanyola en cas de guerra.

A tall de conclusió –i abans de la “nota final” que clou el document–, l'informe posa especial èmfasi en què el “problema específic” de Catalunya rau en la persecució sistemàtica a què ha esta sotmesa tota forma de catalanitat i que manifesta la voluntat explícita del règim de posar fi a la identitat nacional de Catalunya. De tota manera, aquesta ofensiva ha acabat provocant un estat latent de protesta i rebel·lia entre molts sectors de la població catalana que, si bé no

poden atacar el règim d'una manera oberta “pel sistema de terror existent”, subsistirán “per a tot el que pugui considerar-se com a propaganda anti-estatal”.

A la “Nota final” hom constata el ràpid canvi d'actitud d'aquell sector de la població catalana que de bon principi havia acceptat l'entrada de les tropes franquistes; aquest viratge es produí arran de la brutalitat de la repressió, dels problemes econòmics existents i de la fòbia anticatalana, a més de l'alineació del règim amb les potències de l'Eix. L'autor acaba proposant una actuació propagandista a l'interior de Catalunya basada en els següents punts: “sentit de catalanitat, concepció liberal i humana de la vida, abandó del bel·licisme a ultrança i de les nicieses totalitàries, projecte clar d'un Estat que sabés reunir un respecte a la llibertat i a la iniciativa privades, a una eficiència i a unes possibilitats d'estabilització...”. Tot un programa d'actuació, conscientment ambigu, en el qual l'autor hi posa moltes esperances de redreçament, valent-se també de “l'estupidesa” dels individus que ocupaven el poder de manera eventual i seguint unes directrius molt distanciades de la manera d'ésser dels catalans.

Al marge, però, d'aquesta darrera conclusió, que sens dubte cercava elaborar una estratègia de lluita en contra del franquisme, l'interès del document que publiquem –i que he intentat sintetitzar en les seves línies més generals– rau en el detall de les informacions que aporta i que, sens dubte, el converteixen en un interessant testimoni coetani sobre la situació i sobre les penalitats que estava experimentant Catalunya durant els primers mesos de l'ocupació franquista.

Una darrera observació: s'ha considerat del tot imprescindible acompanyar el document amb notes explicatives sempre que el propi text ho ha requerit. També s'ha fet servir l'escriptura cursiva quan s'ha volgut remarcar la importància d'algunes paraules del text. D'aquesta manera s'enriqueix un document ja valuós per ell mateix que, setanta-dos anys després de la derrota, posa de manifest la transcendència que tingué per a Catalunya la victòria de Franco en la contesa.

L'entrada dels feixistes a Barcelona¹

L'entrada de les forces de Franco fou acceptada com una cosa normal i lògica per la gairebé totalitat de la població que va restar a Barcelona. El desgavell polític i econòmic anterior, les privacions i la manca d'esperança en la gestió del Govern Negrín posaren més curiositat i expectació a l'arribada de les forces franquistes que hostilitat.

L'ocupació de la ciutat provocà manifestacions fetes amb un cert entusiasme, en les quals hi prengué part la generalitat de la població.

No hi va haver cap tret dintre de la ciutat. Fou una passejada militar. La gent va afalagar-los de seguida.

Els carrers bruts; fusells, cartutxeres i uniformes dels darrers fugitius deixats a les cantonades i, sobretot, dins de les entrades d'escals i magatzems. La gent

feia dos dies, el dimecres i el dijous, que es dedicava a assaltar establiments, centres oficials, magatzems d'intendència, hospitals i cases d'assistència social. Qui més qui menys anava pel carrer portant un paquet o un sac d'alguna cosa. La tarda i la nit de l'entrada de les forces encara durava aquest estat de coses. Al carrer, les petites fumaroles indicaven el munt de paperassa cremat per por de comprometre's.

Moros i italians començaren a fer de les seves. Els primers, sobretot, deixaren les barriades extremes completament buides d'aviram, ràdios, rellotges, paraigües, petits objectes propis per a tornar a revendre. S'atrevien també a abusar d'algunes dones. A Les Planes, Sant Andreu i Coll-Blanch hi va haver algunes reaccions en contra d'ells per aquestes malifetes i alguns hi deixaren la pell.

Al centre de la ciutat no es produïren coses fora de to. Els moros es limitaren a improvisar [sic] parades i a negociar el producte de les seves incursions per les barriades i cases dels voltant de la capital.

ASPECTES MILITARS.

L'entrada a Barcelona i a tot Catalunya de l'exèrcit franquista dóna lloc a constatar l'enorme importància de l'aportació italo-alemanya, així com la presència d'un número crescutíssim de moros. Els italians ho envaeixen tot i s'exhibeixen sense la més petita reserva. Per contra, els alemanys –aviació, D.C.A., tancs, enginyers, tècnics en general; no es veu infanteria– semblen obeir a un pla més discret. Es remarca unànimement, àdhuc

¹ Document mecanografiat, de 31 pàgines, sense signatura ni data, però sembla ser del mes de juny de 1939. Es conserva al l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, a la Carpeta de postguerra 22A. Porta el títol, en francès, sobreposat, "SIX MOIS CHEZ FRANCO".

per les persones que en dubtaven, la veritat de la gran ajuda estrangera².

L'opinió dels mateixos soldats i oficials de l'exèrcit "Nacional" referent als italians és *despectiva*. Asseguren que necessitaven grans preparacions d'artilleria i aviació per a poder atacar, i que flaquejaven en el moment decisiu de llançar-se damunt l'adversari. Els propis italians diuen que en la guerra d'Espanya han tingut de 40.000 a 50.000 baixes³.

Els soldats "nacionals" es presenten més ben equipats i alimentats que els de l'exèrcit de la República. En general, demostren un gran cansanci [sic] de la guerra i moltes ganes d'anar-s'en [sic] a casa. Recorden amb horror la batalla de l'Ebre, que diuen els costà 60.000 baixes. No esperaven que l'entrada a Catalunya fos tan fàcil. Oficials de solvència afirmen en converses particulars que l'ofensiva sobre Catalunya era la darrera gran temptativa i que, en cas de fracassar, *la guerra quedava sense solució militar*.

Immediatament després d'ocupat el territori de Catalunya, hi resten –hi continuen encara– gran número de forces de guarnició. *Aquestes forces no es presenten concentrades*, sinó disseminades en multituds de ciutats i pobles, a fi de no oferir un aspecte massa impressionant.

2 Existeix una important bibliografia sobre les intervencions italiana i alemanya a la guerra d'Espanya. Sobre Itàlia, vid. Coverdale, 1979. Entre els llibres publicats recentment sobre l'ajuda germànica destaquen: Arias Ramos, 2005; González Álvarez, 2006.

3 Segons Coverdale, el nombre d'italians morts a la guerra d'Espanya fou de 3.819, mentre els ferits sumaven entre 11.000 i 12.000 (Coverdale, 1979: 373).

Continuen a Catalunya forces del Cos d'Exèrcit de Navarra, comandat pel General Solchaga, que junt amb el Cos d'Exèrcit Marroquí, comandat pel General Yagüe, hom diu que són els millors, malgrat que l'un i l'altre –formats, respectivament, per requetés, navarros i Regulars i Terç– es troben molt aigualits degut a les enormes baixes experimentades i a la seva substitució per soldats habituals de lleves⁴.

Han estat incorporats els minyons de les lleves de 1939, 40 i 41. Tots els catalans han estat traslladats al Marroc o a diferents ciutats espanyoles; *cap d'ells ha quedat a Catalunya*.

Actualment s'està treient de Catalunya la indústria de guerra per a traslladar-la a València. Es diu si se la instal·larà cap a l'interior, a fi de posar-la a resguard dels raids aeris i dels bombardeigs marítims. Els dirigents franquistes es lamenten que gran part dels bons operaris catalans que treballaven en indústries de guerra se n'anessin a França, i que sigui precisament a ells a qui França ha concedit més facilitats per a obtenir treballs⁵.

4 A l'ofensiva contra Catalunya, que s'havia iniciat el 23 de desembre de 1938, hi van participar uns 300.000 homes, que formaven part dels cossos d'Urgel (Muñoz Grandes), d'Aragó (Moscardó), l'italià CTV (Gambara), Navarra (Solchaga), Maestrazgo (García Valiño) i Marroquí (Yagüe).

5 La indústria de guerra havia estat una de les novetats generades amb l'esclat de la guerra civil, ja que històricament la indústria catalana havia estat sempre una indústria de pau. Les necessitats bèl·liques a partir de juliol de 1936 van provocar la creació d'una important infraestructura destinada a bastir una important indústria de guerra (vid. Pagès, 2008).

LA SITUACIÓ ECONÒMICA EN ELS PRIMERS DIES.

El decret d'anul·lació de la moneda republicana va produir un trastorn general. Fou el primer cop de massa que desvetllà inquietuds i també les primeres angoixes. Tan sols els feixistes i especuladors que havien escoltat les emissions radiades dels facciosos havien pogut prevenir-se i ara feien la mitja rialla i acudien a les cues que esperaven a les portes dels bancs per a canviar la moneda⁶.

La major part de la població quedà pelada com una rata.

Començà una veritable borsa d'objectes i un afinament de la inventiva per a resoldre la situació de cadascú. Els camions de "Auxilio Social" que entraren darrera les forces d'ocupació només portaven pa.

La gent va fer-se amb els diners que va poder. Tothom traficava. Es vengué l'arròs, el sucre, l'oli i altres aliments que es trobaren en els dipòsits abandonats pel Govern Negrín i la Intendència de l'Exèrcit. Els preus, astronòmics.

Els camions d'intendència italians entraren carregats de productes de las "regiones nacionales", especulant amb la gana passada i fent grans negocis. Els moros es cuidaren de realitzar les operacions de detall, apoderant-se temporalment de botigues i establiments i cobrant en principi només que en plata o objectes de valor.

Els articles que es posaren a la venda per aquest conducte no eren ni cigrons, ni mongetes ni llegums. Eren sardines en conserva, galetes, xocolata, conserves de fruita i de carn. Els catalans pagaren a preus elevadíssims aquells productes sota els ulls complaents de les autoritats franquistes.

No cal dir que la poca plata que hi havia amagada a Barcelona va sortir aquells dies per anar a la butxaca de moros i italians.

Mentrestant, cap treball, cap salari; només que mobilitzacions parcials fetes per les autoritats a distints rams per les coses més peremptòries.

ASPECTE POLÍTIC EXTERIOR.

Hi va haver, al començament, una veritable eufòria de boines vermelles, camises blaves i cares pàl·lides. Les quatre dotzenes de militants de "Falange" a Barcelona abans del 19 de juliol, es multiplicaren ràpidament⁷.

Senyorets i noies "bé", que no se sap d'on sortien, apareixien ara sobtadament

6 Un decret del govern de Franco de 27 d'agost de 1938 ja havia establert que "en el territorio dominado por el Gobierno Nacional, y en el que en lo sucesivo se libere, queda prohibida la tenencia de papel moneda puesto en curso por el enemigo. Se comprenden en la anterior prohibición: a) Los billetes del Banco de España que se reputan puestos en circulación después del dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis. b) Los certificados de plata. c) Los llamados "talones especiales". d) El papel moneda del Tesoro". El decret, que contemplava la necessitat de lliurement del paper moneda al Govern, es pot consultar al B.O.E. de 17 de setembre de 1938. Un decret de 9 de juny de 1939 prorrogava el termini de recollida de moneda en aquells municipis "liberados después de la ofensiva de diciembre de 1938" (B.O.E. de 13 de juny de 1939).

7 Sobre la Falange de Barcelona, vid. Thomàs, 1992. Sobre el paper dels falangistes catalans a la guerra civil, vid. Fontana, 1977.

lluïnt boines i camises d'uniforme. Cada dia anava estenent-se l'onada de colors i prenia a capes més baixes. Tothom ha anat aixecant el braç. Les desfilades s'han succeït i tothom ha corregut a veure els "Flechas", "Cadetes", "Pelayos", "Margaritas", "Requetés", "Jerarquías", etc. etc. Durant els primers mesos, aquests organismes han enquadrat quantitats importantíssimes de gent. Totes les places i espais lliures es veien plens de joves i noies marcant el pas, com si s'iniciés la creació d'una força militar voluntària d'una empenta irresistible.

La gent gran dels vells partits s'admirava de tot, però evitava fer-se seva cap de les dissensions que hi havia entre totes aquestes forces que es mostraven tan actives al carrer, dissensions que ja venien de l'Espanya nacionalista i que portaven a Catalunya els instructors d'aquelles formacions.

LA REPRESSIÓ.

El primer mes hi hagué una veritable calma policíaca. Sota la inactivitat aparent, organitzaren la repressió creant els òrgans d'informació i de delació. Un dels espectacles més repugnants dels primers dies eren les cues impúdiques de deladors que esperaven torn, en ple Passeig de Gràcia (casa Segura), per destil·lar verí a l'oficina de denúncies que manté Falange d'acord amb els militars.

Aquesta calma aparent donà els seus resultats i foren molts els que, amagats els primers dies, se sentiren inclosos en l'esperit de benevolències que Franco donà a entendre quan afirmava que

"només serien objecte de represàlies o de persecucions aquells que haguessin intervingut en fets delictius".

Durant aquests primers temps, totes les detencions policíacques eren de figures que s'havien destacat durant el Govern de la República i que per una raó o altra s'havien quedat. Aquesta repressió donava un cert aire de seriositat i calmava les inquietuds de la gent no compromesa.

Passat aquest primer mes, varen començar els empresonaments de totes aquelles persones que haguessin col·laborat políticament, militarment o econòmicament en qualsevol dels organismes dels Governos anteriors. Els elements de "Patrulles de Control", els Comissaris polítics importants, els Comitès revolucionaris locals, foren afusellats en la seva totalitat; era una cosa automàtica i sense discussió. A mesura que anava estenent-se l'ocupació militar de la Península, s'accentuava la repressió al mateix temps que es feia molt més imprecisa i desordenada.

Es va produir aleshores un sentiment de repulsió col·lectiva. La repressió ha arribat a capes tan neutres que la mateixa gent d'ordre se n'ha indignat. De boca en boca i en estaments ben diferents, corre la mateixa frase: "Això no pot durar!".

La tècnica d'aquesta repressió seguia així mateix diferents fases. Primerament, es constituïren diferents "Consejos Permanentes de Guerra" i començaren a actuar a base del servei de fitxes que posseïa Falange —a remarcar que a tots

els que se n'havien anat a l'Espanya "Nacional" durant la guerra, en arribar a Irún els feien omplena diverses relacions, amb l'enumeració de totes les persones "roges" que coneixien de llur localitat— i de les delacions estimulades a través d'una campanya de premsa com una obligació patriòtica⁸.

Hom considerava vigent l'estat de guerra, als efectes judicials, des del 18 de juliol de 1936 i es jutja segons el Codi Militar⁹. Hi ha, per tant, solament dues classes de delictes: "adhesión a la rebelión" (pena de mort) i "auxilio a la rebelión" (30, 20, 12, 6 anys). Des de l'assassinat fins a la simple conversa en contra de Franco o a favor dels "rojos", és il·limitat el número de coses que poden considerar-se com a delictives. Això explica la quantitat fabulosa de detencions i de condemnes,

8 Les delacions contra tot possible col·laborador amb el règim republicà foren fomentades per les noves autoritats franquistes des del primer dia de l'ocupació de Barcelona. "La Vanguardia Española" del dia 8 de febrer de 1939 publicava una nota titulada "La Justicia de Franco necesita y pide la colaboración de todos los españoles", molt explícita al respecte: "Los crímenes innumerables y las persecuciones infinitas perpetrados por los rojos no pueden quedar impunes. Es necesario que todos cooperemos en la labor depuradora con el fin de que la Justicia de Franco continúe siendo una de las bases principales del Nuevo Estado".

9 Cal recordar que encara era vigent l'estat de guerra instaurat pels militars insurrectes el 28 de juliol de 1936. Així, el general Fidel Dávila, general en cap de l'Exèrcit del Nord, el mateix 26 de gener de 1939, dia de l'ocupació de Barcelona, va promulgar un ban que establia a Barcelona la nova jurisdicció de guerra: "la jurisdicción de guerra se ejercerá por las autoridades y tribunales correspondientes, con sujeción al bando de la Junta de Defensa Nacional de 28 de julio de 1936 y demás disposiciones aplicables, actuando en esta región los Consejos de guerra permanentes, con competencia sobre todos los delitos de que conozca dicha jurisdicción, por el procedimiento sumarísimo de urgencia" ("La Vanguardia Española", 27 de gener de 1939).

que ha deixat Catalunya sota el regnat del terror i que tant ha impressionat els medis conservadors, que no esperaven que els seus podessin fer una cosa semblant.

El procediment judicial s'anomena "sumarísimo de urgencia". Ja és sabut com és de restrictiu el procediment sumaríssim habitual. El de "urgència" no ofereix cap garantia processal i serveix únicament per a fer ràpida la depuració. Malgrat que l'estat de guerra —encara no ha estat derogat¹⁰— es considera vigent sols des del juliol de 1936, l'argumentació fiscal es fonamenta sovint en fets, tendències i actuacions d'abans del començament de la guerra, i es condemna també per aquestes soles actuacions. (Cas, per exemple, de Salvador Albert¹¹).

No es ressenyen els Consells de Guerra, ni es publiquen les execucions. Hi ha una mena de silenci oficial sobre la marxa de la depuració. Només la premsa publica diàriament algunes detencions, d'individus veritablement autors d'actes delictius o als quals hom els n'atribueix tranquil·lament. Hi ha també la tendència de desfigurar actuacions polítiques, en un sentit de falsa criminalitat: així s'escriu que s'ha detingut algun individu de l'"Esquerra" o d'"Estat Català", acusat d'haver conduït determinada persona al "Centre" o al "Casa" tal, on fou morta i on es mataren 500, 1000, 1500 "personas de orden". (Del "Centre Catalanista

10 L'estat de guerra va estar vigent fins a l'any 1948.

11 L'escriptor i polític republicà Salvador Albert i Pey (Sant Feliu de Guixols, 1868 – Cerdanyola, 1944) havia estat diputat per Esquerra Republicana i ambaixador de la República a Brussel·les entre 1931 i 1934. Emprisonat acabada la guerra, va romandre a la presó fins poc abans de morir.

d'Esquerra", de la Rambla de Catalunya, han escrit que s'hi havien comès 1.200 assassinats).

A començaments de l'actual mes de juny s'han constituït –independentment del "C.P. de Guerra" – a les quatre capitals catalanes els "Tribunales Provinciales de Responsabilidades Políticas", formats per un representant de la Magistratura, un de l'Exèrcit i un de Falange. La seva missió és aplicar la famosa "ley de Responsabilidades Políticas", promulgada en el darrer febrer, i de la qual es deia a Barcelona que no se n'escapava ni una "rata". Comprèn multes, confiscacions de béns, extradició, desterro, confinació a possessions africanes, etc. (No comprèn condemnes penals). Entre altres coses, l'haver estat afiliat a un partit polític no "de orden" des de 1934 és causa de responsabilitat política. L'opinió general és que aquesta Llei servirà per a posar fortes multes o confiscació de béns a industrials, comerciants o propietaris que haguessin tingut alguna vel·leïtat esquerranista o per a castigar els elements esquerristes massa "insignificants" per a merèixer una condemna penal. La majoria de persones que han estat detingudes i alliberades seran ara sancionades per aquests "T.P. de R.P.", puix que els Jutges Militars deuen enviar-los-hi testimoni de les causes sobreseïdes o amb sentència absoluta¹².

Una de les coses que més horrors ha produït han estat els Camps de Concentració. Les seves pèssimes condicions d'habitabilitat, la falta de menjar, el règim de fuetades a ultrança, l'abandó en què es deixa morir els presoners –a San Marcos (León) moren de deu a dotze diaris i això des de llargs mesos– han creat una aureola dantesca a l'entorn d'aquests Camps, assegurada pels informes de molts xicots dretistes que en passar-se als "nacionals" o en anar a Irún des de França, havien de romandre-hi més o menys temps, en espera de l'aval. Es diu dels Camps de Concentració que s'hi entra "blanc" i se'n surt "roig". La seva permanència després de tant temps d'acabada la guerra, la gent no se l'explica més que com l'expressió d'una severitat implacable puix que la majoria de presoners que s'hi troben així com els enrolats als Batallons de Treballadors –reparació de ponts, carreteres, etc.– no tenen "fitxa". (En ingressar un "passat" o un "presoner" a un Camp de Concentració, seguidament es consulta el fitxer del "Servicio Nacional de Seguridad" per si hi figura o bé es demana informe a la localitat de procedència). La bona fe popular anava assenyalant diferents dates –Divendres Sant, Onomàstica del "Caudillo", Festa de la Victòria, Corpus...– per a la concessió d'una certa clemència als reclosos als camps, però les dates van transcorrent i la clemència no arriba¹³.

12 Els Tribunals de Responsabilitats Polítiques foren creats per la llei del mateix nom de 9 de febrer de 1939; el seu objectiu era "liquidar las culpas de este orden contraídas por quienes contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja, a mantenerla viva durante más de dos años y a entorpecer el triunfo, providencial e históricamente ineludible, del Movimiento Nacional". La llei tenia, a més, caràcter retroactiu des de

Les mesures de depuració atanyen [sic] una amplitud general. Tothom és obligat

l'1 d'octubre de 1934. Fou publicada al B.O.E. el 13 de febrer de 1939.

13 Sobre els camps de concentració a la postguerra, vid.: Rodrigo, 2003; Rodrigo, 2005.

a residir a les poblacions que habitava el juliol de 1936 –els refugiats són retornats als llocs de procedència–, i per traslladar-se d'una població a l'altra és necessari el "salvaconducto" per a la concessió del qual es practica prèviament una informació. Els porters i particulars han hagut de presentar a la policia una relació de totes les persones que viuen en una casa i que no hi residien abans de començar el moviment. Tots els funcionaris, així com els obrers, comerciants, industrials, metges, advocats, arquitectes, etc., han hagut de presentar una relació jurada al seu "jefe", patró, gremi, Col·legi Oficial, enumerant els seus antecedents, la seva actuació durant la guerra, les persones solvents que poden garantir llur adhesió a Franco, si pertanyen a partits polítics, maçoneria, "Amics de la URSS", Rotary Club Internacional, etc. I precisant el nom de les persones de la seva oficina, taller, companys de professió, que eren "roges" i que parlaven en contra de l'Espanya "Nacional". Als obrers sense feina que s'inscriuen a la "Central Nacional Sindicalista" –inscripció obligatòria– per a tenir treball algun dia, els agents de F.E.T. els practiquen una informació per si poden ésser detinguts. Inútil dir que les cessanties de funcionaris i els acomiadaments d'obriers assoleixen, pels motius indicats, proporcions fabuloses¹⁴.

14 Les depuracions laborals s'havien iniciat a l'Espanya franquista ja durant el període de la guerra civil, segons una copiosa legislació que es va començar a aplicar a partir del mes de setembre de 1936 i que afectava en primera instància els funcionaris. Després de l'ocupació de Barcelona, es va estendre la depuració de funcionaris públics a la resta del territori que havia quedat sota el control de la República a partir de la llei de 10 de febrer de 1939, que fou publicada al B.O.E el 14 de febrer del mateix any.

Els organismes públics –Generalitat i Ajuntament– són depurats a fons, intervenint en aquesta operació tres organismes: primer, l'organisme administratiu objecte de la depuració; segon, l'organització local de "Falange"; tercer, l'Auditoria de Guerra, que és finalment la que falla. Els funcionaris són classificats en tres categories: A) que vol dir addictes; D) que vol dir dubtosos; R) que vol dir "rojos". Els primers romanen a l'Administració; els segons, són expedientats; els tercers, van a la presó o al cementiri, segons els casos.

Actualment a la presó de Barcelona hi ha 8.600 presos, quan la seva capacitat és de mil. Han de dormir per torn. Les cues de familiars que van a dur als presos els migrats queviures que poden recollir fan enternir¹⁵.

Han estat utilitzades totes les presons auxiliars i les anomenades "txeques" del Govern Negrín. A Sant Elies hi ha tres vegades els que hi caben i així mateix a la presó de dones, a les "txeques" clandestines i als locals de "Falange". S'ha utilitzat àdhuc el local del Crèdit Lyonnais de la Plaça Urquinaona. Les suposades confessions espontànies de què parlen les notes de la policia són pures invencions. Tothom sap que el "S.I.M. blanc", que es diu S.I.P., tortura igual o pitjor del que feia la policia de Negrín.

No hi ha cap probabilitat, pròxima o llunyana, d'amnistia política. En les seves

15 S'ha tractat la situació de la presó Model a la postguerra a Pagès, 2005.

declaracions al periodista Manuel Aznar, Franco ha estat terminant sobre aquest punt: "Quan arribi el moment oportú, es revisaran totes les causes i es classificaran en dos grups: les d'individus que han de permanèixer [sic] sempre allunyats de la convivència social, i les dels que poden ésser "redimidos por el Trabajo"¹⁶. "La redención de penas por el trabajo" és la base de dos dies de pena condonats per un de treball. També accidentalment es concedeixen "libertades condicionales" – se'n concedeixen molt poques– a penats que demostrin la seva lleial conversió al "Movimiento Nacional"; se'ls assenyala una residència fixa i estan sotmesos a una estreta vigilància per a comprovar llur actuació i llurs converses, i segons com són aquestes, se'ls tanca de nou"¹⁷.

Hom podria preguntar: ¿però és que no es donen compte els dirigents franquistes que amb aquesta repressió i amb aquestes mesures van a perpetuar la discòrdia civil entre el país i van a sembrar la tragèdia en una infinitat de llars? L'explicació està en l'actitud netament totalitària –no sols autoritària– que han adoptat. Desconfien per complet de l'actual generació, a la qual consideren embrutida i tarada per enverinaments

ideològics, i posen només esperances a poder formar una nova generació a llur imatge i semblança. Els atacs contra la indiferència de grans sectors industrials, mercantils i de gent benestant que "no sienten la grandeza de la España imperial y que sólo se preocupan de su egoísmo" són constants. Anna Maria de Foronda escrivia a "Domingo", de Sant Sebastià –mes de febrer–, arran d'una seva visita a Tarragona, que li havia semblat entreveure clares mirades d'odi a través de moltes mans que s'estenien a la romana i de moltes veus que cantaven l'himne falangista¹⁸. Un Cap de policia de Saragossa digué a uns amics que ells no podien oblidar de cap manera els 120.000 vots de la "Lliga" i els 260.000 de l'"Esquerra". "Ustedes los catalanes, en el fondo, todos son rojos, porque ésto no vibra, aquí no hay entusiasmo", digué un significat falangista de Burgos, vingut en comissió de servei.

La repressió i la depuració no tenen un caràcter desbordat i passatger, a l'estil de les brutalitats ocorregudes en els primers temps revolucionaris. Ara es tracta d'una repressió freda, sistemàtica, organitzada, a base d'un fitxer i d'una continuïtat ininterrompuda, a la qual no li interessa que passin tres mesos o un any. Els feixistes espanyols s'han apropiat per complet de la monstrositat

¹⁶ L'autor fa referència a l'entrevista que Manuel Aznar va fer a Franco i que fou publicada a "El diario vasco" de Sant Sebastià el dia 1 de gener de 1939. Posteriorment també la va publicar "La Vanguardia Española" l'1 d'abril de 1939.

¹⁷ La redempció de penes pel treball es va establir ja durant la guerra civil, en primera instància a través d'un decret firmat pel propi Franco des de Salamanca el dia 28 de maig de 1937 (B.O.E. d'1 de juny de 1937) i, posteriorment, quan es creà el Patronat per a la Redempció de Penes pel Treball (B.O.E. d'11 d'octubre de 1938).

¹⁸ És de suposar que Anna Maria de Foronda, de qui parla l'autor, és la filla de l'escriptora canària –feminista i republicana– Mercedes Pinto, que va viure exiliada durant la guerra a Cuba, des d'on va dur a terme una tasca de suport a la causa republicana. L'Anna Maria de Foronda que apareix al document, en qualsevol cas, escrigué un llibre (Foronda, 1937). Les aficions literàries de la filla de Mercedes Pinto i el fet que residís a Madrid l'any 1936 ens fa suposar que sigui la mateixa.

totalitària de prescindir del respecte individual i de la dignificació eterna d'una sola vida humana, i practiquen amb un fred metodisme l'eliminar els obstacles per a l'estabilització del nou Estat. Ara bé: aquest procedir repugna totalment el caràcter català; d'ací la profunda desil·lusió i el sentiment de molts sectors conservadors del nostre país, que havien cregut que l'entrada de Franco representaria el restabliment de la situació de 1936 i l'entronització d'una política d'"ordre", i que s'han trobat sorpresos i adolorits davant d'una persecució estatal per a ells inexplicable. Hi ha una distància enorme entre l'estat d'esperit d'aquests sectors –inútil parlar dels sectors liberals– en el mes de gener al que tenen en l'actualitat. Aquesta desil·lusió –més tard parlarem de l'esdevingut amb el problema econòmic– es tradueix en la més absoluta falta d'entusiasme pel nou règim, que la immensa majoria de catalans consideren com un assaig exòtic i incompreensible.

PROBLEMA ECONÒMIC.

Ja és sabut que els assaigs col·lectivistes i els trenta mesos de guerra havien deixat l'economia catalana bastant mal parada. L'anul·lació completa del paper moneda de curs legal fou el cop de gràcia. I la falta absoluta de divises, junt amb les mesures d'intervencionisme estatal, impedeixen tota possibilitat de ressorgiment.

Donada la manera d'ésser del nostre país –tan propens a la credulitat infonamentada–, hi havia grans sectors industrials i comercials que creien en un restabliment automàtic i miraculós de la situació d'avant-guerra. Aquest optimisme

es respirava en els dies subsegüents a l'entrada de Franco. Prompte vingué el desengany. Les peticions de productes estrangers i de primeres matèries són desestimades per la "Comisión de Reincorporación Industrial y Mercantil", "por falta de divisas". S'esperaven facilitats de crèdit; no n'hi ha cap: la Banca facilita crèdits usuals, amb els interessos corresponents, i davant d'aquestes perspectives, són moltes les persones que se n'abstenen, per la incertesa del futur econòmic. I les mesures d'intervenció estatal, que fixen uns preus falsos –que no permeten la nova adquisició de productes–, que obliguen àdhuc els botiguers a portar una comptabilitat minuciosa –cal enviar una còpia de cada factura a la "C. de R. I. y M."–, que donen a l'Estat la prioritat de compra i l'apropiació d'un tant per cent de beneficis –a voltes del 80 per cent–, que obstaculitzen amb ordres i disposicions el camp d'acció de la iniciativa privada, han creat un pessimisme tan profund, augmentat per la vaguetat amb què es tanca el futur del desenvolupament econòmic¹⁹.

Tots els industrials i comerciants foren obligats a presentar una declaració jurada de llurs existències i se'ls prohibí la més petita venda sense autorització

19 Les Comissions d'Incorporació Industrial i Mercantil foren creades encara abans de què s'acabés la guerra, amb l'objectiu, segons deia el decret promulgat el 3 de maig de 1938, de normalitzar "las actividades industriales y mercantiles en las zonas que la actuación gloriosa del Ejército ha venido liberando" (B.O.E. de 6 de maig de 1938). Sobre la Comissió que va actuar a Barcelona, vid. Aracil et al., 1999.

de la "Comisión". (Qualsevol infracció a aquesta disposició ha estat severament castigada amb multes). Els preus fixats per a la venda són artificials i els comerciants i industrials es desesperen perquè veuen que la reposició de llurs existències els costarà molt més car. Les taxes són fixades per a tots els articles, i a més de deixar un marge reduït de beneficis, ajuntades a les guies de circulació, sol·licitació de permisos, etc., entrebanquen per complet el tradicional individualisme econòmic dels catalans.

Això, des d'un punt de vista general. En el referent a aquelles activitats que necessiten imperiosament la importació – indústria tèxtil, per exemple– el marasme és total i els camins són, ara com ara, tancats. El poc cotó que arriba al port de Barcelona... ve d'Alemanya! Les fàbriques resten tancades i la desesperació envaeix les llars d'obrers sense feina.

El número d'obrers i de persones sense treball és immens. A aquest problema es dona una mica de solució: "Auxilio Social", un plat de sopa, una mica de pa i una sardina. (Segons les estadístiques publicades, "Auxilio Social" subministrà a Barcelona, en el mes de març, 200.000 repassos diaris), i la inscripció a la "Central Nacional-Sindicalista" per a quan arribi la feina.

Els jornals han estat establerts segons els tipus existents en 1936, abans de la victòria electoral del 16 de febrer. En canvi, el cost de la vida ha augmentat en gran escala: queviures, begudes, robes, calçat, etc., han pujat en un 200, 100, 50

per %, segons de què es tracti. Falten per complet els llegums (mongetes, cigrons, llenties), l'arròs, l'oli (en quatre mesos i mig se n'ha repartit tres vegades, a raó d'un litre per família; l'"straperlo" –oli a dotze i quinze pessetes el litre– continua a l'ordre del dia, per bé que [els qui] el practicaren per primera vegada eren multats i ara són condemnats per "auxilio a la rebelión"; hi ha força carn, peix i conserves, però degut al seu preu crescutíssim –la vedella a 12,50 el kilo– i a la penúria general, la venda és reduïda. No es veuen pots de llet ni el problema de la llet ha estat resolt a Barcelona; no hi ha cafè; es reparteix de tant en tant una petita quantitat de sucre, etc.

Davant de les dificultats generals –sols se n'alliberen els veritables potentats i els funcionaris ben retribuïts–, la gent s'ajuda mútuament en el que pot. Els parents ajuden el familiar sense feina; els veïns d'una escala a les famílies necessitades de la mateixa; els amics al company, a fi d'evitar en el possible l'haver d'anar a les cues d'"Auxilio Social" amb el plat a la mà. Com que de moment no es pot donar comiat als inquilins que no paguen el lloguer, són molts els que no el paguen. Ha desaparegut ja aquella il·lusió pueril que l'acabament de la guerra resoldria tots els problemes. L'aplanament és general davant d'un atur forçós de proporcions gegantines i el problema angoixós d'atendre les més petites necessitats familiars.

Perspectives econòmiques? En els articles publicats a "La Vanguardia Española" per Pere Gual Vilallbí i Josep

Mª Tallada, es preconitza una tendència vers la màxima autarquia possible, una connexió amb els països amics –Itàlia i Alemanya– i l'evitar de totes maneres, encara que la Nació hagi de passar privacions, el caure en la “supeditació plutocràtica” a les grans Democràcies. (A remarcar que el mateix Gual Villalbí, igual que Tallada, semblaven recitar una lliçó forçada, i que hom podia llegir entre ratlles, en llurs articles, una profunda desconfiança). Tallada assenyalava entre altres coses que la sola indústria tèxtil catalana necessitava, abans de la guerra, 60.000 dòlars diaris de cotó, i que la balança comercial espanyola es feia sobretot a base d'Anglaterra, França i Estats Units. Gual Villalbí parlava un dia de la interferència desorientadora d'organismes i disposicions, i de la necessitat de precisar els camins econòmics a seguir²⁰.

Les dificultats de transport agreugen la situació. La tracció mecànica ha rebut amb la guerra un cop fortíssim i no cal pensar en adquirir vehicles a l'estranger. Hi ha encara molts ponts, carreteres i

xarxes ferroviàries a reparar. En unes declaracions, el Director General d'Obres Públiques digué que de 3.000 locomotores existents abans de la guerra, en queden sols 1.000 utilitzables, i que abans que els ports de Barcelona i València estiguessin en plenes condicions passarien dos anys.

Els comentaris oficinosos de premsa i de ràdio són sempre indignadament contraris als emprèstits a les grans “plutocràcies” que limitarien la llibertat d'acció espanyola. Comentant la missió de Van Zeeland sobre un emprèstit exterior a base de garanties polítiques, la premsa es pronuncià rodonament en contra. Es preconitza una política d'austeritat i de sacrifici durant uns anys, a fi que el “resurgir de la España imperial” no es vegi constrenyit [sic] ni entorpit. (Més tard parlaré de la infiltració econòmica italo-alemanya).

El problema econòmic és el més greu que té plantejat Franco i la incertesa més absoluta regna sobre el seu descabdellament ulterior.

L'OFENSIVA METÒDICA CONTRA LA INDUSTRIA CATALANA.

Un cop possessionats dels òrgans del poder a Catalunya, els nous dirigents iniciaren tot seguit una ofensiva metòdica i ben estudiada per acabar de liquidar les reserves que restaven a l'economia catalana.

Es començà per una ordre obligant a fabricants i comerciants a fer una declaració jurada de tots els articles que tinguessin en magatzem.

20 Entre altres articles publicats durant els primers mesos de l'ocupació franquista de Catalunya, Gual Villalbí va publicar “Meditaciones sobre las tareas de la paz. El Fisco y la Economía” a “La Vanguardia Española” del 22 d'abril de 1939 i “La nueva organización social-económica” a “La Vanguardia Española” del 11 de juny de 1939. José Mª Tallada, per la seva banda, va escriure “Revisión de ideologías. Materialismo y espiritualismo en Economía” a “La Vanguardia Española” del 18 de Febrer de 1939, “Revisión de ideario. De la economía liberal a la economía dirigida” a “La Vanguardia Española” del 23 de març de 1939 i “El futuro de nuestra política comercial. Los obstáculos” a “La Vanguardia Española” del 30 d'abril de 1939. En tots els casos es feia una crítica al liberalisme econòmic i s'advocava per una economia dirigida i autàrquica.

Aconseguida aquesta declaració – que cal fer constar que no fou gaire sincera; això ja és un símptoma–, el departament encarregat de la nova ordenació econòmica fixà els preus de taxa corresponents als del 18 de Juliol del 1936, autoritzant un vint per cent d'augment. Les transaccions comercials, però, quedaren limitades a les que aquest departament autoritzés, controlant així l'Estat, de fet, tot el comerç català.

A l'empar [sic] d'aquest control, acudiren a Catalunya una nuvolada de compradors de les regions franquistes, els quals, amb talonari de xecs i l'autorització oficial de compra, adquiriren la totalitat de les mercaderies catalanes, les quals foren venudes als seus respectius sectors a preus tres i quatre vegades superiors, sense que poguessin beneficiar-s'en els comerciants catalans. Aquesta repressió econòmica ha produït molt malestar entre la burgesia catalana.

Un altre aspecte d'aquesta ofensiva és la intervenció i incautació de totes les matèries primes que es trobaven a Barcelona i que eren indispensables per posar en marxa una part important de la indústria catalana. Pretextant necessitats de guerra, aquestes mercaderies han estat transportades a altres regions, sense atendre les reclamacions fetes per industrials, particulars i per les pròpies organitzacions patronals en forma col·lectiva.

Aquesta ofensiva contra l'economia catalana s'evidencia també en la recuperació que han fet de les màquines

i vehicles que el Govern Negrín tenia incautats o intervinguts durant la guerra, molts dels quals varen quedar-se entre la frontera francesa i Barcelona. Totes aquestes màquines i vehicles, àdhuc part de les que estaven instal·lades a Barcelona i a la resta de Catalunya, han estat traslladades per ordre del Govern a altres regions, sense que siguin ateses cap de las reclamacions que fan cap dels elements perjudicats i els elements que queden sense feina.

La indústria metal·lúrgica i el servei de transports han sofert a Catalunya un veritable daltabaix. Per aquest procediment han desaparegut els grans tallers i una multitud d'indústries complementàries. El transport està en mans de les agències basques i italianes, que gairebé entre les dues el monopolitzen.

Totes aquestes dades no permeten donar una idea exacta de la profunditat amb què és manada la repressió econòmica contra Catalunya. La inactivitat a què l'han forçada és el pitjor dels càstics [sic]. Tenim referències, en canvi, per notícies rebudes a darrera hora, que la normalització a Llevant i al Centre es fa molt més ràpidament.

Aquesta paralització de la vida industrial i Comercial catalana (únicament treballa el vint per cent de la gent) és aprofitada per a la creació a altres regions de nuclis industrials, principalment al País Basc, a Andalusia i a Saragossa. A Catalunya es venen màquines i fàbriques senceres. Aquests elements tècnics són pagats a bon preu i traslladats a les altres regions

amb el fi de desarticular la indústria catalana. Podreu notar, si els diaris arriben a París, que són ofertes a la secció de vendes de la premsa multitud de màquines de gèneres de punt. No es tracta de casos isolats o de màquines escadusseres, sinó de fàbriques senceres i de les més modernitzades. Algunes d'aquestes transaccions ja s'han realitzat, degut, sobretot, a què una bona part d'empreses industrials han quedat completament arruinades i sense possibilitats de crèdits i divises. En aquests medis industrials es parla d'un emprèstit que gestiona a l'estranger la Lliga per a vigoritzar la indústria catalana. Es tem, però, que aquest intent fracassi.

La burgesia catalana, per a evitar que prosperi l'ofensiva [sic], ha fet el seu front econòmic. Com a primera mesura, els comerciants i industrials catalans no accepten cap oferta de mercaderia que no sigui fabricada a Catalunya. Han pres també l'acord de no desprendre's de cap màquina ni de cap element de producció que vagi destinat a altres regions. Per altra part, sortint al pas de la maniobra feta en el que fa referència a la compra d'existències a preus baixos, s'han valgut ara d'una sèrie de combinacions i transaccions comercials entre ells mateixos per tal de fer variar constantment les existències, eliminant-les del control oficial. Això, però, porta una onada d'alteració en els preus, les conseqüències de la qual les paga el consumidor.

Tothom limita les imposicions bancàries i les reserves en els comptes corrents

propis. La burgesia fa circular el rumor que nous impostos seran creats sobre transferències i operacions bancàries. El resultat és que augmenta, en proporcions impossibles de conèixer, la tesaurització de la moneda.

Tot aquest estat de coses fa que la vida econòmica de Catalunya respiri un ambient de recel i de desordre, i també d'immoralitat, que ha fet desencantar de Franco grans capes de classes dirigents i hi ha la sensació que això no pot durar.

L'INSTRUMENT POLÍTIC DE FRANCO:
LA "F.E.T. Y DE LAS J.O.N.S."

Sota aquest títol, "Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional-Sindicalista" –"esa cosa tan larga", com deia Queipo de Llano en un recent discurs– i sota l'apariència d'un partit totalitari i granític, continuen subsistint les més variades i contradictòries tendències. Els antics seguidors de José Antonio Primo de Rivera –en queden pocs d'alguna qualitat; a més del líder, han desaparegut Ruiz de Alda, Onésimo Redondo, Ledesma Ramos, etc.–, partidaris cent per cent del nacional-socialisme alemany i del feixisme italià; els nous falangistes, que s'arramben al sector més llampant i més modern del "Movimiento"; els tradicionalistes, que tants lluitadors han donat a la guerra i que continuen integèrrims en les seves conviccions; els antics monàrquics de "Renovación Española", influents en segons quins medis; restes de la C.E.D.A. i d'altres partits dretistes, així com persones d'importància dins el conservadorisme

espanyol per la seva posició econòmica o la seva jerarquia eclesiàstica. I també –molt important– els militars destacats, l'opinió dels quals és molt estimada per les persones que miren amb desconfiança l'assaig falangista, i a alguns dels quals – Queipo de Llano, Aranda, Yagüe– hom els atribueix punts de vista particulars.

Exteriorment, “F.E.T. y de la J.O.N.S.” presenta totes les característiques del partit feixista “standard”: uniforme, jerarquia de dalt a baix, “sentido militar de la vida”, anti-liberalisme, demagògia social, formació dels infants en sèrie, aspiració imperialista... Però per dintre –és un “secreto a voces”, revelat amb freqüència per la pròpia premsa amb les seves instigacions a la unitat– remouen les tendències més dispars: entre els demagogs socials i els conservadors a ultrança; entre els monàrquics i els no monàrquics; entre els catòlics ultramontans i els vells falangistes que volen un Estat sense interferències eclesiàstiques; entre els imperialistes bèl·lics i els conservadors “bon vivants”, etc... (Les divergències a voltes prenen una estrepitosa exteriorització: el dia de la caiguda de Madrid hi hagué un joc de bufetades al carrer de Fivaller entre Requetés i Falangistes. Els requetés anaven cridant: “Dios, Patria, Franco y Rey”, i els Falangistes : “Franco, Franco, Franco”).

Qui predomina?. Evidentment, el sector falangista. És el que posseeix una mística: patriotisme a base d’“aglutinació nacional”, uniforme i sentit militar, “justícia social”, oposició al capitalisme anti-nacional, analogia amb els Moviments

d’Itàlia i Alemanya, aspiració imperialista... (Els seus 26 punts són el programa oficial). És ell qui proporciona els tòpics a la propaganda oral i escrita, a les orientacions escolars, etc. La immensa majoria de la població és indiferent, quan no hostil, a aquests tòpics. Però e1 [sic] vell dretisme no pot presentar-se a base de demanar tranquil·litat, facilitat pels negocis, eliminació de la formació totalitària. A més, aquest dretisme és sovint atacat com un dels principals responsables, pel seu “egoisme”, de la gran commoció soferta.

Organització.— A més del “Jefe” –Franco– i del “Consejo Nacional”, hi ha els “Jefes Territoriales” –regionals–, “Provinciales” y “Locales”. Cada secció comprèn diferents rams: Milícies, Premsa i Propaganda, Informació i Investigació, Organització Social, etc.

Hi ha també les “Secciones Femeninas” i les “Organizaciones Juveniles” –de 6 a 18 anys–, que comprenen els “Flechas”, “Pelayos” i “Cadetes” –segons l’edat [sic]–. Els infants i adolescents són obligats a ingressar a les “O.O.J.J.”. Cal reconèixer que el poder [sic] lluir un uniforme i el poder desfilars marcialment ha agradat molt a la nostra mainada i als nostres jovenets. D’aquesta generació es refien els dirigents. Tant a l’escola com als locals de Falange com a través del cinema i de les publicacions infantils, s’està formant en sèrie aquests infants, de la mateixa manera que podria anar-se fabricant en gran escala un tipus d’automòbil. Quan entren a l’escola canten l’himne nacional i després llancen els crits reglamentaris, mentre hom hissa

la bandera; seguidament resen el rosari; l'educació és essencialment "religiosa y patriòtica"; els llibres escolars són de text únic, terriblement tendenciosos; en acabar-se la sessió escolar es repeteix la mateixa moixiganga que en començar-la. Després Falange es cuida dels exercicis militars, de destinar-los als llocs de guàrdia, d'ensenyar-los les cançons del "Movimiento", de preparar-los per a la festa tal o qual (contínuament se n'organitzen sota qualsevol pretext)... Dinamisme, cants, festes, desfilades, cap visió problemàtica [sic] de la vida i de les seves exigències –solament algunes consignes senzilles i comprensibles, que ja ho engloben tot–... *Cal evitar en tot el possible que puguin formar una generació d'imbècils.* Conec nombrosos pares que estan horroritzats al davant la perspectiva que els criïn uns fills per a ells totalment desconeguts; cal organitzar un servei que animi els pares a donar altres lectures als seus fills, a parlar-los encara que sigui en un sentit de simple catalanitat, de convivència humana, àdhuc de veritable caritat cristiana, perquè de moment la desorientació és absoluta.

Les noies són obligades en la seva majoria a practicar els sis mesos de "servicio social" –infermeres, "Auxilio Social", mecanògrafes en les mil dependències oficials que existeixen...-. (Per cert que hi ha un número d'aquestes noies que poden proporcionar informacions interessants: de moment, hom ja coneix diferents llocs de Policia on aquestes noies faciliten salvoconducts sense que es practiqui la informació del sol·licitant). Catolicisme i feixisme.— En general, la clerecia rural s'ha portat molt bé en atenuar

en el que d'ella depenia –molt poc– la tasca repressiva, i aquesta clerecia no està compenetrada –exteriorment, però, per ara tampoc li és hostil– amb els tòpics de F.E.T. Ara, les dignitats eclesiàstiques són d'una compenetració absoluta, d'uns parlaments infectes, a través dels quals hom no sap si parla un clergue o un fanàtic falangista.

El catolicisme que dóna el to és ultramontà, gairebé medieval. Processons, misses de campanya, assemblees de Falange resant el rosari, baionetes dintre de l'Església que s'inclinen davant del Santíssim... Això contínuament. A moments a un li sembla que presencia una típica cerimònia de l'Edat Mitja [sic].

Un odi terrible contra el catolicisme de tipus europeu i democràtic. El catòlic Josep Pla [?] escrivia a "La Vanguardia" –mes de febrer–: "...Los abates de "La Croix" y de "L'Aube" y los escritores estilo François Mauriac, Jacques Maritain, etc., que tanto daño nos han hecho"²¹.

ESPANYA, LES POTÈNCIES DE L'EIX I LES DEMOCRÀCIES.

La supeditació a Itàlia i Alemanya, tant des del punt de vista econòmic, cultural, militar i polític, és absoluta. Un antic Alcalde de Girona, de la "Lliga", que retornava a Sant Sebastià, digué que Franco era un jugueta a mans de Hitler i de Mussolini, i que fins Hitler l'havia "renyat" per la forma com s'havia resolt la qüestió de l'illa de Menorca.

²¹ Reproduïm l'article de Josep Pla a l'annex 2 d'aquest mateix article.

La infiltració italiana és més aparatosa, però l'alemanya la considero més hàbil i més eficient. Econòmicament, ja Josep Mª Tallada remarcava que Espanya i Itàlia tenen una similitud de productes que dificultava l'intercanvi. En canvi, els productes manufacturats alemanys tindran un mercat esplèndid, amb l'inconvenient actual que sols existeix un sistema de contrapartides i que Franco no disposa d'una divisa monetària utilitzable. Esmentaré dos fets significatius: un industrial curtidor [sic] digué a un meu cosí que li havien aprovat una demanda de pells curtides [sic] a Alemanya, les quals, col·locades en el port de Barcelona, li resultaven més barates que comprades en el propi país. (Això abans de la guerra no era possible per l'existència d'una tarifa duanera protectora). El gerent de la casa "Unión Química Lluch, S.A." –Passeig de Gràcia–, gran empresa alemanya, digué a aquest meu cosí que no podia servir-li una demanda de productes químics i que trigaria algun temps en poder-ho fer. En estranyar-s'en [sic] per tractar-se d'un producte alemany, li manifestà, en plena confiança, que el sistema de contrapartides tenia els seus límits, que aquest any era impossible enviar a Alemanya grans quantitats de segons quins articles –oli, taronges i fruites– i que degut a l'enorme deute existent, Alemanya no podia enviar més productes.

Hi ha un pànic enorme entre molts industrials catalans, per la temença que els futurs tractats comercials amb les potències de l'Eix signifiquin una disminució de l'antic sistema proteccionista.

Els italians s'aprofiten de l'avantatge lingüístic i inunden llibreries i kiosks de diaris, de llibres, revistes –de política, de cinema, d'esport, modes, etc., aquestes darreres molt comprades per les noies a manca de figurins parisencs–, escrit tot això en llengua italiana i fàcilment comprensible pels espanyols.

Els cinemes no projecten més que còpies de les antigues pel·lícules d'avant-guerra i nous films alemanys i italians, alguns d'ells de tendència nacionalista ("Caballeria", "Scipion, el Africano" –italianes–; "Historia de un joven nacional-socialista" –UFA–). Els noticiaris són sempre tendenciosos i reflexen [sic] sempre la potencialitat militar italo-alemanya i les realitzacions constructives de les potències de l'Eix. Les pel·lícules del "Departamento Nacional de Cinematografía" porten l'epígraf "Editada en los Laboratorios de la Hispano-Tobis Klang Films - Berlín".

L'eterna cançó de la manca de divises, que un es veu obligat a oir-la arreu, fa, com dèiem anteriorment, que les perspectives econòmiques es presentin extraordinàriament confuses i que la infiltració italo-alemanya, degut a les dificultats econòmiques d'aquestes dues nacions, no ofereixi una garantia seriosa per a un redreçament.

França, Anglaterra...— "No tengo un odio a Francia, pero a Francia hay que tratarla como a una mujer de encantos peligrosos y hay que poner sobre sus labios el beso del macho vencedor". Això escrivia en 1934 E. Jiménez Caballero en la seva obra "La Nueva Catolicidad

(Ensayo sobre el fascismo en Europa y en España)". Jiménez Caballero és avui una de les primeres figures intel·lectuals del "Nuevo Estado" i s'anomena a si mateix el "Gran Inquisidor"²².

És un error creure que els feixistes espanyols estan momentàniament irritats contra les Democràcies i que amb una mica d'habilitat serà fàcil incloure'ls més o menys dintre de l'àrea franco-anglesa. Els feixistes espanyols, en els seus discursos, en els seus follets, en els textos [sic] d'Història oficials, per tot on se'ls presenta ocasió, adopten una actitud pre-imperialista, de renegar dels darrers tres segles espanyols per la seva decadència i per la seva falta de mires ambicioses. Cal retornar a l'Espanya de Carles V. Ressucitar [sic] les virtuts nacionals d'una època en què Espanya tenia "un destino histórico". La política anglesa d'equilibri europeu ha necessitat una Espanya caduca i la França de l'Enciclopèdia i del Jacobinisme envià els seus gèrmens destructors que durant tant de temps han impedit el ressorgiment del país. Però l'Espanya que reneix sota l'ègida del Caudillo no sols trenca per complet amb l'envenenament marxista d'última hora i amb el liberalisme que des de les Corts de Cadis ha llatzerat la vida espanyola, per amagades que es presentin i per poderosos que siguin

22 Vid. el títol exacte del llibre d'Ernesto Giménez Caballero a l'apartat "Referències bibliogràfiques". Aquest autor (1899-1988) fou un dels teòrics més genuïns del feixisme espanyol. Poc temps després de la fi de la guerra, però, i amb l'objectiu d'apartar-lo de la vida política, fou enviat a missions diplomàtiques, nomenat agregat cultural a les ambaixades de Paraguai i Brasil.

els seus promotors... "Porque 1a [sic] España que resurge no tiene prisa, pero no renuncia a ninguno de sus postulados indeclinables".

Tots aquests tòpics es troben en el discurs de Jiménez Caballero del dia de la Festa de la Victòria, així com en parlaments de Sánchez Mazas, Santa Marina, Eugenio Montes²³, etc. els quals, dintre de la misèria intel·lectual en què ha quedat Espanya, són els que diuen alguna cosa i assenyalen la pauta per les campanyes de premsa i consignes de la joventut.

La propaganda imperialista, fonamentant-la en l'antic [sic] imperi espanyol –caigut a causa d'una Europa extraviada i racionalista, que en l'època actual purga les seves equivocacions i es disposa a seguir nou camins, etc. – és intensa, metòdica, continuada i constitueix, per així dir-ho, l'aliment patrioter amb què es vol intoxicar tota la nova generació.

23 Rafael Sánchez Mazas, Luys Santa Marina i Eugenio Montes foren tres importants intel·lectuals del feixisme espanyol. Sánchez Mazas (1894-1966) havia estat fundador de la Falange i en esclatar la guerra civil va romandre en territori controlat per la República i va restar detingut durant tota la guerra. Enviat a les darreries de gener de 1939 al Santuari del Collell, escapà de l'afusellament que allí s'hi féu. Mesos més tard, el 1939 fou nomenat ministre sense cartera. La seva història fou recollida el 2001 per l'escriptor Javier Cercas a la novel·la "Soldados de Salamina". Luis Narciso Gregorio Gutiérrez Santa Marina, més conegut com a Luys Santa Marina (1898-1980) fou un destacat escriptor i poeta falangista, que, detingut a Barcelona en esclatar la guerra fou jutjat i condemnat a mort. El salvà una important mobilització social que portaren a terme els intel·lectuals catalans. Eugenio Montes (1900-1982) escriptor i periodista d'origen gallec, participà a la fundació de Falange el 1933 i fou amic i estret col·laborador de José Antonio Primo de Rivera. Acabada la guerra, es dedicà bàsicament al periodisme.

I aquesta aspiració imperialista –“Que nadie crea que nuestra aspiración al Imperio es una palabra vana” ha dit el mateix Franco– només pot anar-se realitzant per l'enfonsament [sic] de l'hegemonia [sic] franco-anglesa, que a més d'haver ocasionat la caiguda de l'antiga Espanya preponderant i dominadora, tant ha favoregut [sic] durant la guerra la “causa criminal dels rojos”...

(Fóra molt interessant poguer [sic] anar obte-nint textos [sic] i llibres que demostren aquesta aspiració imperialista –que de cap manera vol claudicar per momentànies concessions econòmiques–, perquè em dono compte que a França hi ha una gran desorientació sobre aquest assumpte i molts sectors empenyats [sic] a desfigurar-lo. Haurien d'adquirir-se alguns exemplars del llibre “España y Francia” –el primer llibre publicat a Barcelona després de l'entrada de Franco; n'es [sic] autor un capità metge²⁴–, el qual, ultra contenir una recensió històrica per l'estil de l'esmentada, és una violenta diatriba contra tota la política francesa des del Cardenal Richelieu en relació a Espanya).

Quant a jutjar l'actitud franco-anglesa durant la guerra i les actuals dificultats europees, la premsa i la ràdio són en gran manera significatives. Els atacs contra França són seguits i constants; totes les figures franceses són acarnissadament atacades, a la sola excepció de Charles

Maurras i d'alguns elements²⁵ –no tots; darrerament atacaren el diputat Ybernagaray²⁶– d'“Action Française” i del Partit Social Francès. Arran del darrer discurs de Daladier digueren que havia fet el “rigoló”²⁷. Pierre Dominique, el redactor-cap de “La République”, és un “filomarxista”. Henri de Kérillis, l'escriptor nacionalista, és un “judió” y un “vendido”²⁸. La premsa parla contínuament de la perfídia francesa per l'incompliment de l'acord Bérard-Jordana²⁹. “El Noticiero

25 L'escriptor i poeta Charles Maurras (1868-1952), un dels fundadors de l'organització nacionalista i monàrquica francesa “Action Française”, féu costat als militars rebels quan va esclatar la guerra civil espanyola i es manifestà fervent partidari de la col·laboració de França amb la Itàlia feixista. Posteriorment, amb l'ocupació alemanya de França, participà amb el govern col·laboracionista de Vichy i fou assessor de Pétain.

26 Jean Ybernagaray, diputat a l'Assamblea Nacional francesa, d'origen basc, va ser representant del departament del Baix Pirineus, almenys durant de la legislatura 1914-1919.

27 Édouard Daladier (1884-1970), dirigent del Partit Radical Socialista Francès, fou president del govern de França durant el període de 1938-1940.

28 Henri de Kérillis, diputat conservador a l'Assamblea Nacional francesa, es va distingir pels seus articles publicats a “L'Écho de Paris”, del qual era redactor en cap, en la defensa dels militars espanyols revoltats contra la República. A partir de 1938 es va manifestar obertament en contra del nazisme i fou l'únic diputat de la dreta francesa que no va ratificar els acords de Munich d'aquell any. Amb l'ocupació alemanya de França va escapar cap a Londres i després cap a Nova York.

29 L'acord Bérard-Jordana fa referència a les converses mantingudes entre l'ex-ministre francès i senador del Baix Pirineu, Léon Bérard, i el ministre d'afers estrangers espanyol, el comte de Jordana, que van culminar el 25 de febrer de 1939. Segons el pacte, França reconeixia el govern franquista i es comprometia a restituir tots els béns espanyols que com a conseqüència de la guerra civil es trobaven a França; al mateix temps, es produïa també un intercanvi d'ambaixadors. Segons va publicar “La Vanguardia Española” el 28 de febrer de 1939, l'acord contemplava: “el gobierno francés reconoce la equidad de conseguir la devolución de todos los bienes que se encuentran actualmente en Francia contra la voluntad

24 Fa referència al llibre del capità Juan Sánchez Sans (vid. apartat “Referències Bibliogràfiques”).

Universal” publicà uns articles enumerant els greuges rebuts de França durant la guerra; emplenaren dos llargs editorials. I l'articulista deia –entre altres coses interessants– que l'Espanya “Nacional” mai podria oblidar que per culpa dels francesos, a més d'haver facilitat tècnics que dirigiren la batalla de l'Ebre, travessaren dos moments delicadíssims: 1'un [sic] quan la retirada d'Aragó, amb els preparatius de fer entrar a Catalunya sis divisions franceses, no realitzats per la fermesa de l'Eix [sic] i l'oposició [sic] de Chamberlain; 1'altre [sic] quan la crisi europea del Setembre últim, en què “un laureado general francés recibió la orden de trasladar su Estado Mayor y de proyectar desde los Pirineos Orientales”.

Demostren actualment un interès extraordinari a què se'ls retorni l'or espanyol de Mont-de-Marsan³⁰. (Crec que

si l'obtinguessin es treurien la careta que a voltes encara utilitzen). Referent a aquest punt, un editorial de “La Vanguardia” del mes de maig acabava dient: “Si Francia continua reteniendo indebidamente el oro español depositado en Mont-de-Marsan, debe tener en cuenta que en España existen cuantiosos intereses franceses sobre los cuales podemos ejercer legítimas represalias”³¹.

La fòbia francesa es veu ajudada pel sector catòlic ultramontà, que continua veient en la veïna República el país del liberalisme i del lliurepensament. El catedràtic González Palencia, en una conferència que donà en el mes de maig a la Universitat de Barcelona, va parlar com d'una gran desgràcia que havia sobrevingut a Espanya la influència cultural francesa del segle XVIII, a través de la qual es filtraven les doctrines dissolvents de l'Enciclopèdia i de la Revolució³². Simptomàtic també que els

---

de sus legítimos propietarios o poseedores, y se ha comprometido a la devolución de los mismos. Entre ellos, el Gobierno español ha señalado el oro depositado, como garantía de un empréstito, en el Banco de Francia en Mont-de-Marsan; las armas y material de guerra de toda clase que pertenecieron al gobierno enemigo, o que le estaba destinado; el ganado de toda clase pasado a Francia contra la voluntad de sus legítimos propietarios; toda la flota mercante o de pesca nacional; el patrimonio artístico nacional, el oro, joyas, piedras preciosas, numerario, billetes, monedas, valores, títulos, acciones, obligaciones, etc., exportados de España desde el 18 de Julio de 1936 contra la voluntad de sus legítimos propietarios o poseedores; todos los vehículos sin distinción de clase, matriculados en España, de que han sido despojados sus legítimos dueños o poseedores”. Vid. també Avilés Farré, 1994: 186-189.

30 Es refereix a la partida d'or que, per valor de 1.700 milions de francs, el govern de la República va enviar al Banc de França per recolçar els seus crèdits. Dipositats a Mont-de-Marsan, finalment, el govern de Franco els va poder recuperar abans de l'agost de 1939. Fou una de les gestions que va portar a terme el mariscal Pétain, que fou el primer ambaixador de França davant del govern

---

de Franco.

31 Un editorial publicat per “La Vanguardia Espanyola” el 28 de maig de 1939 feia un recompte complet –inclòs l'or de Mont-de-Marsan– de tot el què havia de retornar França a Espanya, segons els acords firmats el dia 25 de febrer i es queixava especialment de l'incompliment. L'editorial duia com a títol “Tono español. Las cuentas claras”. Finalment, el dia 3 d'agost de 1939, “La Vanguardia Española” publicava la notícia de què s'havia acabat de celebrar a Madrid la primera reunió del Consell directiu del Banc d'Espanya i que la primera qüestió que havien tractat era la referent a la recepció feia uns dies de l'or procedent de Mont-de-Marsan. La notícia acabava dient: “Los consejeros tuvieron palabras para nuestras más altas autoridades estatales por el triunfo político y diplomático que significa el rescate del oro que se hallaba depositado en Mont-de-Marsan. En tal sentido, se acordó dirigir al Caudillo una expresiva felicitación por el éxito personal que ha representado para el general Franco esta reincorporación de oro a España”.

32 Cándido Ángel González Palencia (1889-1949),

rètols francesos dels establiments hagin hagut de canviar-se: el cafè “Chez-Nous” és ara cafè Sevilla; la “Maison-Dorée” és cafè España”...

La por a la guerra.— El pànic davant la probabilitat d'una conflagració europea és general, puix que es dona per descomptat la intervenció espanyola, més o menys intensa degut a la catastròfica situació del país després dels 30 mesos de lluita. Quan l'ocupació [sic] de Bohèmia i Moràvia pels alemanys i d'Albània pels italians³³, Barcelona passà uns dies d'angoixa persistent per les perspectives d'un “ja hi tornem a ésser”. Els mil bizantinismes de la premsa estrangera sobre les declaracions de tal o qual general són inoperants allà, tota vegada que la censura no deixa publicar-les i la falta d'una informació garantida augmenta el pànic de tothom. En el concernent a la visita de l'esquadra alemanya, el rumor general era que s'havia traslladat a la Mediterrània a fi d'ajudar les operacions sobre Tànger i Gibraltar i evitar d'ésser bloquejada pels anglesos. Perquè les al·lusions sobre Gibraltar i Tànger no poden ésser ni més clares ni més renovades: Enrique de Angulo escrivia en un seu article al “Noticiero” —mes de maig—: “Aquí la única usurpación de nuestra soberanía es la que arteramente nos inflingió Inglaterra en Gibraltar y

el inadmisible Estatuto existente en Tánger”³⁴.

Les mútues visites de personalitats espanyoles amb italo-alemanyes són tan constants, tan cordials, tan totalitàries, podríem dir-ne, ja que comprenen tots els ordres —militar, econòmic, cultural, esportiu...—, que estableixen una comunitat absoluta, uns lligaments morals que uneixen d'una manera difícilíssima de rompre i de destruir. A través de les frases que es canvien, dels elogis que s'atorguen, dels càlids comentaris de la premsa, és necessari ésser orb per a fer-se il·lusions sobre el particular. En un moment crític de la conquesta d'Etiòpia per Itàlia, ja Jiménez Caballero protestava de la indiferència espanyola per la germana eterna...³⁵ Hom s'imagina el que succeiria davant d'un moment difícil per a les potències de l'Eix?

Tots els problemes europeus actuals són presentats com un conflicte entre uns Estats rics i poderosos, que no volen despendre's [sic] de res, i uns Estats joves, desheretats, que volen el que necessiten per a viure. Notícies, comentaris, informacions, etc., no poden

---

historiador y arabista. Durant la guerra civil havia participat, com a jutge instructor, en algun expedient de depuració.

33 Bohèmia i Moràvia foren ocupats per Alemanya quan el març de 1939 va envair Txecoslovàquia. De manera immediata es formà el protectorat alemany de Bohèmia-Moràvia. Albània fou ocupada militarment pels italians l'abril de 1939.

---

34 Enrique de Angulo (1895-1975) fou director, en acabar la guerra, del diari “El Noticiero Universal”. Durant els anys de la República, com a corresponsal a Barcelona del diari catòlic i conservador “El Debate”, havia escrit “Diez horas de Estat Català” sobre el 6 d'octubre de 1934. Vigent des de desembre de 1923 i modificat el juliol de 1928, l'Estatut de Tànger establia el caràcter internacional de la ciutat marroquina així com la seva neutralitat.

35 L'ocupació italiana d'Etiòpia s'inicià l'octubre de 1935, tot provocant una guerra que va culminar el maig de 1936, quan l'exèrcit italià va ocupar Addis Abeba i va obligar l'emperador Haile Selassie a exiliar-se. Etiòpia fou annexionada a Itàlia i el monarca italià Víctor Manuel III fou nomenat emperador d'Etiòpia.

ésser més fabulosament tendencioses, i són publicades i radiades entre al·lusions [sic] al futur Imperi espanyol, i a voltes, – faltan molts diners per a la reconstrucció– amb una certa simulació per a no alarmar massa.

EL PROBLEMA ESPECÍFIC DE CATALUNYA.

Hi ha moltes fracassades a Catalunya. La sèrie d'assassinats inexplicables, els assaigs imbècils de doctrines inadaptables, la continuació d'una guerra terrible i d'unes privacions que superaven tot l'imaginable, han deixat un record difícil d'esborrar. La gent ha quedat cansada de propagandes polítiques i sent uns desitjos vivíssims de tranquil·litat. Malgrat, allò que es manté més viu, més palpitant i que la brutalitat feixista –amb les seves prohibicions rigoroses– no fa més que exacerbar, és el sentiment profund de catalanitat i la constatació que el règim actualment imperant és una dominació forastera, que repugna a la idiosincràcia [sic] pròpia del nostre país.

Les mesures d'interdicció a ideologies polítiques afecten, malgrat tot, a aspectes parcials i arriben en un moment de lassitud i de cansanci [sic], poc propici a les reaccions de protesta. Però el convenciment indubtable que els dominadors es proposen destruir tota la riquesa cultural i espiritual de Catalunya, que volen practicar un assimilisme odiós i primari, ha despertat en l'ànim [sic] de la nostra gent una reacció que gairebé anomenariem biològica, a aquells intents que tothom es dona compte que no van dirigits a una tendència o a una concepció

polítiques, sinó a la tradició psicològica i secular d'un poble.

La persecució a tota manifestació catalana obeeix a la pretensió absurda d'arribar a fer inexistent el que ells anomenen amb to despectiu "el fet diferencial". Impossible cap publicació catalana, que els rètols estiguin en català, que per ràdio es donin recitals de música o de cançons populars, que aleni la més petita ombra de catalanitat. Volen emprendre una obra a fons. Ja han importat a Barcelona nombrosos mestres de parla castellana; s'ha donat ordre a les llibreries de destruir els diccionaris i les gramàtiques catalanes; esperen que algunes coses morin per consumció [sic] i altres sota una prohibició total i persistent. Tota la magnífica vitalitat catalana d'altre temps ha estat destruïda, i els dirigents confien que la propaganda orientada en un sentit unitari i la impossibilitat de renovar segons quines activitats determinaran l'obtenció d'una nova generació curada de "falsos particularismes" i plenament identificada amb les exigències de l'Espanya Imperial que reneix... (La manera de tractar la qüestió catalana està relacionada amb la seva concepció espanyola, unitària i imperialista, concepció negligida en molts medis, sobretot a l'estranger, on hom segueix considerant Franco com un cabdill militar que vol imposar una política autoritària i d'ordre).

Aquestes mesures –destrucció de l'estàtua de Rafel de Casanova, dels rètols en català, dels diccionaris; el "hable V. en castellano" per carrers i tramvies; la falta d'afinitat amb uns tòpics que

porten el segell de la cosa forastera i imposada...– han creat un estat latent de protesta i de rebel·lia que hom el percebeix [sic] a través de mil detalls i de mil manifestacions explícites. No és la tendència particular d'un individu que se sent ferida; és l'ànima col·lectiva que s'adona que la burxen i l'amputen en allò que té de permanent i invariable.

Aquest aspecte, el del sentiment català ferit i atropellat, és el que més es presta a una campanya intel·ligentment portada, que signifiqui l'ajuda a una confiança en les valors eternes i immutables, i que alhora, representi un treball de mina per a un règim que de moment és impossible atacar-lo d'una manera massa manifesta, pel sistema de terror existent i que subsistirà per a tot el que pugui considerar-se com a propaganda anti-estatal.

NOTA FINAL.

El més interessant a constatar és potser la gran diferència que hi ha en molts sectors que per la seva situació econòmica, per sentiments religiosos, per cansanci [sic] de la guerra, etc. acceptaren l'entrada de Franco, els uns amb alegria, els altres amb una certa benvolença. (Sobre aquesta realitat dels primers dies no cal fer-se il·lusions, perquè jo l'he viscuda); la gran diferència que hi ha entre l'actitud d'aquests diversos [sic] sectors en el mes de gener a la que tenen en l'actualitat.

Tres notes destaquen:

A) - La brutalitat d'una repressió sistemàtica i freda, que tant ha indignat i tant ha decepcionat [sic].

B) - Les dificultats d'ordre econòmic, que han desil·lusionat comerciants i industrials i han portat 1a [sic] misèria a moltes llars.
C) - La fòbia anticatalana, que ha llatzerat la sensibilitat del nostre poble, esmorteïda per les penalitats de la guerra, però no tan embotada que no hagi reaccionat davant un atac a fons a "coses que no son polítiques", segons una expressió corrent.

Podríem també afegir-hi el donar-se compte dels lligams franquistes amb les potències de l'Eix, que obliguen, a través de les mateixes falsetats [sic] de la premsa i de la ràdio, a viure constantment amb l'ai al cor, per la temença de veure's enrolat en una nova guerra.

Tota actuació propagandista a l'interior de Catalunya ha d'ésser seriosament preparada i ha de tenir en compte aquelles coses que són fatalment fracassades – que el nostre poble no les oblida– i sobre les quals fóra una lamentable equivocació el torna-hi i insistir-hi.

Sentit de catalanitat, concepció liberal i humana de la vida, abandó del bel·licisme a ultrança i de les nicieses totalitàries, projecte clar d'un Estat que sabés reunir un respecte a la llibertat i a la iniciativa privades, a una eficiència i a unes possibilitats d'estabilització... Dintre de l'obligada vaguetat d'aquests punts, em sembla, però, a través de la meua experiència viscuda en un país que porta llargs temps constrenyit [sic] a fórmules que no li són pròpies, que podrien trobar-se algunes orientacions de cara a una propaganda, que es trobarà facilitada per l'estupidesa d'uns individus que detenen

[sic] el poder per pura eventualitat, i que –per fortuna nostra– segueixen una trajectòria i uns camins del tot distanciat de la veritable manera d'ésser del poble de Catalunya.

“El Cristianismo y los asesinos”, per José Pla³⁶

Lo de las checas continúa siendo el objeto máximo de las conversaciones de la ciudad. Se han descubierto – al parecer– nuevos instrumentos de tortura, nuevas celdas y no está excluido que se encuentren otros elementos demostrativos del humanitarismo de la revolución comunista. Esta es la obsesión de la ciudad.

Es natural este interés. En definitiva estas checas son la demostración palpable, real, de la siniestra hipocresía de Negrín y de los dirigentes rojos. Tenemos sobre la mesa el texto íntegro de la alocución que Negrín pronunció el día de Navidad, por la emisora oficial de radio. La primera parte de la alocución está dedicada al cristianismo; es un canto a los valores eternos de la religión cristiana. No se concibe una mayor desfachatez, ni un mayor sarcasmo. Muchos españoles oyeron quizá estas palabras. Aquí están: «Veinte siglos hace que surgió a 1a [sic] Historia una doctrina creadora de nueva civilización, que ha infundido su sabia a través de la Tierra entera a todas las naciones. Cristianos o no, creyentes o agnósticos, conmemoran, al igual, en el día de hoy, esa etapa que ha dividido en

dos épocas la evolución y el progreso de la Humanidad.

Nunca ha conmovido al mundo revolución tan profunda y de efectos tan hondos y duraderos. Su huella se encuentra en cuantas convulsiones registran las generaciones posteriores en su afán por el logro de un mejoramiento y una superación. Quebró el cristianismo, el culto pagano al particularismo egoísta, fustigó la soberbia, se enfrentó con el abuso del poderoso, reprimió la furia desatada de instintos primitivos, dignificó el trabajo, liberó al individuo y defendió su igualdad, predicó la paz, exaltó la piedad, el amor y la bondad, que son las formas más excelsas de la belleza.

En la eterna lucha por la perfección no ha cabido inventar el hombre ningún movimiento en que no se encuentre el germen y el destello de su influencia. Y cuando la vesania en desenfreno ha querido renegar de esos principios, imponer la fuerza por encima del derecho, aherrojar la persona y las colectividades, explotar los débiles, endiosar la guerra, mofarse de los más sublimes sentimientos del corazón humano, entonces, en otros tiempos, como en los tiempos que corremos, entonces se ha visto la Humanidad abocada al retorno a la barbarie.»

Y mientras tanto las checas funcionaban a pleno rendimiento, y el arquitecto constructor de una de las celdas de tortura podía escribir en el croquis de su proyecto: «De esta celda nadie saldrá por su propio pie». ¿Cómo es posible

³⁶ Article publicat a “La Vanguardia Española” el 18 de febrer de 1939.

concebir en el alma de un español – pueblo viejo y cristiano– una complejidad tan criminal y tan repugnante? Esto realmente sobrepasa todas las medidas.

Se ha dicho muchas veces que los rojos han tenido una propaganda excelente. Han hecho comulgar, al parecer, a millones y millones de españoles, durante meses y meses, con ruedas de molino. Con recordar que en ciertos momentos les hicieron creer que ganarían la guerra, está dicho todo. Los párrafos de Negrín sobre las bellezas del cristianismo, exaltación de las virtudes cristianas, deben ser, claro está, párrafos de la propaganda roja. Pero si esto es propaganda no llevo a ver la bondad de la misma. En realidad, la existencia de las checas en Barcelona era un hecho bastante público y los tormentos del S.I.M. eran conocidos en el momento en que Negrín lanzaba su apología del cristianismo. Aquí, en el país, pocas

personas creyeron que Negrín hablaba en serio cuando afirmaba enfáticamente que el cristianismo «predicó la paz, exaltó la piedad, el amor y la bondad, que son las formas más excelsas de la belleza».

Entonces hay que aceptar que Negrín hablaba para los extranjeros y concretamente para aquella fracción de católicos extranjeros –Maritain, Mauriac, los abates de «L'Aube» y de «La Croix»– que han tenido la insensatez de entrar en las formas más vidriosas de la propaganda roja, y que nos han hecho un daño espiritual tremendo. «Es un agnóstico –decían estos señores, de Negrín–, pero un hombre tolerante y sensible». Y se quedaban tan tranquilos.

Sin embargo, Negrín no era ni un agnóstico, ni un hombre tolerante y sensible. Era simplemente –a pesar de ser profesor de Fisiología– un asesino.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARACIL, R.; OLIVA, J.; SEGURA, A. (1999): *Empresaris de la postguerra. La Comisión de Incorporación Industrial y Mercantil nº 2, 1938-1942*. Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona, Barcelona.
- ARIAS RAMOS, R. (2005): *La Legión Cóndor en la Guerra Civil: el apoyo militar alemán a Franco*. Planeta de Agostini, Barcelona.
- AVILÉS FARRÉ, J. (1994): *Pasión y farsa. Franceses y británicos ante la guerra civil española*. Eudema, Madrid.
- COVERDALE, J. F. (1979): *La intervención fascista en la Guerra Civil española*. Alianza Editorial, Madrid.
- FONTANA, J. M. (1977): *Los catalanes en la Guerra de España*. Acervo, Barcelona.
- FORONDA, A.-M^a de (1937): *Nueve meses con los rojos en Madrid, vividos por Ana-Maria de Foronda*. Impr. católica de Sigirano Díaz, Àvila.
- GIMÉNEZ CABALLERO, E. (1933): *La Nueva catolicidad: teoría general sobre el fascismo en Europa y en España*. La Gaceta Literaria, Madrid.
- GONZÁLEZ ÁLVAREZ, M. (2006): *Aspectos militares de la guerra civil: la actuación en España de la Legión Cóndor*. Universidad de León, León.
- PAGÈS, P. (2005): "La presó Model de Barcelona a la postguerra", a *El franquisme a Catalunya (1939-1977)*, vol. 1: *La dictadura totalitària (1939-1945)*. Edicions 62, Barcelona.
- PAGÈS, P. (2008): *La Comissió d'Indústria de Guerra de Catalunya, 1936-1939*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- RODRIGO, J. (2003): *Los campos de concentración franquistas entre la historia y la memoria*. Siete Mares, Madrid.
- RODRIGO, J. (2005): *Cautivos. Campos de concentración en la España franquista, 1936-1947*. Crítica, Barcelona.
- SÁNCHEZ SANS, J. (1939): *Francia y España. Meditaciones de actualidad*. Talleres Tipogràfics de Àngel Ortega, Barcelona.
- THOMÀS, J. M. (1992): *Falange, guerra civil, franquisme. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys del règim franquista*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.